

آسیب‌شناسی شبکه‌های ماهواره‌ای

معصومه محمدی سیف

اشاره

امروزه رسانه‌های ارتباط جمعی در گونه‌های مختلف با یکدیگر بر سر حاکمیت و ربودن وقت و سرمایه و توجه و تمایلات مخاطبان خود رقابت می‌کنند. در این میان، ماهواره به عنوان یکی از رسانه‌ها و ابزارهای اصلی انتقال و گسترش ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی، بیش از گذشته چهره خود را در بین خانواده نمایان ساخته و استقبال فراوان مخاطبان از این رسانه، باعث شده طی سال‌های اخیر صدها شبکه تلویزیونی تأسیس گشته و شبانه‌روزی برنامه‌های گوناگونی را به نمایش گذارند. بی‌شک پیشرفت رسانه‌های ماهواره‌ای بی‌قید و شرط، پدیده‌ای مطلوب نیست در تجربه کوتاه و چندین ساله، معلوم شد که برخی از پیامدهای سوء این پدیده، از حیث فرهنگی به شدت آسیب‌زاست. فرایند ارتباطات از راه دور و استفاده از ماهواره و دیگر رسانه‌های گروهی برای پخش امواج در سطح گسترده، شمشیری دو لبه است که می‌تواند پی‌آمدهای مثبت و منفی داشته باشد.

در این جا به بیان برخی از آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی ماهواره‌ای که خانواده‌ها را با چالش مواجه ساخته است پرداخته شده و در پایان به ذکر راهکارها و پیشنهادهایی در این خصوص اشاره خواهد شد.

انواع برنامه‌های ماهواره و آسیب‌های اجتماعی آن

می‌توان برنامه‌هایی را که از ماهواره پخش می‌شود به دو دسته تقسیم کرد: ابتدا برنامه‌هایی که اطلاعاتی را از فرهنگ‌ها و تمدن‌های گوناگون پخش می‌کنند؛ از قبیل اخبار، گزارش، فیلم‌های مستند، اطلاعات علمی و مانند آن. و دیگری برنامه‌های مبتذل اخلاقی، مذهبی و سیاسی در قالب مصاحبه، فیلم و گزارش. می‌توان دسته‌ی اول را از زاویه‌ی روابط میان فرهنگ‌ها نگاه کرد و دسته دوم را از زاویه‌ی تقابل میان فرهنگ‌ها دید^۱ که معمولاً برنامه‌های دسته‌ی دوم، مورد اعتراض کارشناسان خارجی نیز واقع شده‌اند. از این‌رو ماهواره به خودی خود پدیده‌ی شومی نیست، اما از آن جایی که بسیاری از شبکه‌های ماهواره‌ای، به جای دولت، در اختیار بخش خصوصی است و غالب آن‌ها برای جلب مشتری بیشتر، به تهیه برنامه‌های تخریبی و غیرانسانی مبادرت می‌ورزند، تماشای ماهواره در جامعه اسلامی امری نابهنجار و مخالف ارزش‌های دینی تلقی می‌گردد.

بدیهی است که شبکه‌های ماهواره‌ای، مطالب جالب و موضوعات مفیدی نیز مطرح می‌کنند؛ مثل نحوه‌ی پیش‌گیری یا مهار حوادث و بلاهای طبیعی و...، اما واقعیت این است که در برنامه‌های دسته نخست نیز اخبار و گزارش و حتی فیلم‌های آموزنده با القای اندیشه‌های خاص سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و شگردهای گوناگون خبرپراکنی و سانسور و بزرگ‌نمایی در موارد دلخواه، تجزیه و تحلیل‌های نادرست و تحمیل فرهنگ پوچ غربی همراه است. یکی از روزنامه‌های کشورهای عربستان به نام «المسلمون» در سلسله گزارش‌های خود با عنوان «مهاجمان از پشت بام‌ها می‌آیند» پیامدهای بسیار منفی این گونه برنامه‌ها را از زبان متخصصان مطرح کرده، همچنین بر القای

۱. محمد سقازاده و حمزه کریم‌خانی، هجوم خاموش (آسیب‌شناسی نسل جوان)، ص ۴۲ و ۴۳.

فرهنگ غرب از طریق ماهواره به سراسر نقاط جهان تأکید فراوانی دارد. یکی از مسلمانان هندی در نامه‌ای به روزنامه‌ی اردو زبان (revolution) نوشته: امروزه ماهواره‌ها مشکل کسانی را که به خاطر حفظ آبرو، زنان و دختران خود را به سینما نمی‌برند، دو چندان کرده؛ چون فسادى که در سینماها محبوس بود، اینک داخل خانه‌ها آمده است و ماهواره‌ها، زنان برهنه و نیمه‌عریان را که در آغوش مردان جای گرفته‌اند، به نمایش می‌گذارند و ما با محارم خود در خانه‌هایمان به تماشای آن‌ها می‌نشینیم. مردم دنیا، تحت پوشش هنر، این گونه هنرپیشه‌ها را ارج می‌نهند؛ اما آن‌ها در واقع عزت و آبرو ندارند. این برنامه‌های تلویزیونی، مسلمانان را از مذهب و دین دور می‌کند و لذا، قبل از هر کاری باید این شیطان را از خانه دور انداخت و کمی هم به فکر آخرت افتاد.^۱

شبکه‌های ماهواره‌ای از ابزارهای گوناگونی در زمینه برنامه‌سازی برخوردارند و می‌توانند مفاهیم را در قالب‌های متنوع و جذاب عرضه نمایند، از این‌رو به راحتی سبب جذب مخاطبان بسیاری شده و زندگی خانوادگی را تحت تأثیر قرار داده‌اند. به همین جهت شبکه‌های ماهواره از عوامل اثرگذار بر شیوه و کیفیت زندگی خانوادگی در جوامع امروز تلقی می‌گردند. سلطه رسانه‌های امروزی به حدی است که خصوصی‌ترین تجربه‌های انسانی، از جمله هیجان‌ها و احساسات را برمی‌انگیزند و در جهت دلخواه خود هدایت می‌کنند. بنابراین واکنش‌های رفتاری افراد را براساس اهداف و سیاست‌های خود شکل می‌دهند.^۲

درواقع، هدف راه‌اندازی چنین شبکه‌هایی، تأثیرگذاری بر افکار، باورها و

۱. مجله مجلس و پژوهش: شماره ۱۱، ص ۲۷، به نقل از محمد سقازاده، و حمزه کریم‌خانی، هجوم خاموش (آسیب‌شناسی نسل جوان)، ص ۴۴-۴۲.

۲. ر.ک: معصومه محمدی سیف، شبکه‌های ماهواره‌ای و تغییر در کارکردهای خانواده، ص ۵۹.

رفتارهای دینداران، ترویج فرهنگ و منش غربی، سکولاریسم و زمینه‌سازی برای پذیرش برتری و حاکمیت آنان بر جهان است؛ اگرچه کشورهای غربی این اهداف را در همه کشورهای تعقیب می‌کنند، اما بر کشورهای مستقل دارای پیشینه تمدنی شرقی و به ویژه بر کشورهای مسلمان تمرکز ویژه‌ای دارند.

زیان‌ها و پیامدهای منفی ماهواره

۱. بی‌خویشتن‌شدگی مخاطبان

نظریه «دهکده جهانی مارشال مک لوهان» و امثال آن، با صراحت سعی بر آن دارد که زمینه را برای پذیرش فرهنگ غربی مساعد کرده و از حساسیت‌هایی که ممکن است در مقابل آن ابراز شود، بکاهد. بنابراین، مخاطبان در اثر این حملگی فرهنگی و دینی، بی‌خود شده و باورهایشان را نسبت به کارایی فرهنگ خویش از دست می‌دهند و سپس، به تدریج، آماده تمایل و جذب فرهنگ بیگانه، می‌شوند. همه‌ی این‌ها، حاصل برنامه‌های حساب‌شده‌ی ماهواره است.^۱

مخاطبان برنامه‌های ماهواره‌ای بی‌آنکه خود بخواهند، بر اثر تماشای برنامه مورد علاقه خود درگیر و دچار تغییرات ذهنی شده، تماشای ماهواره باعث می‌شود که مخاطبان تحت تأثیر برنامه‌های ناپه‌نچار از خود بی‌خود شوند.

آلوین تافلر نویسنده و منتقد اجتماعی در این زمینه می‌گوید:

تکنولوژی ماهواره‌ای و دیگر رسانه‌های جدید، فرهنگ‌های ملی را از هم می‌پاشند و این ارتباط متقاطع، به هر حال تهدیدی است برای هویت ملی که حکومت‌ها برای مقاصد شخصی خود، سعی در حفظ و انتشار آن دارند.^۲

۱. محمد سقازاده، و حمزه کریم خانی، هجوم خاموش (آسیب‌شناسی نسل جوان)، ص ۳۷ و ۳۶.

۲. تافلر، آلوین، جابه‌جایی در قدرت، ج ۲، ص ۶۵۳.

«طبق نتایج به دست آمده از بیشتر تحقیقات، ویژگی اصلی فیلم‌های ماهواره‌ای در برداشتن صحنه‌های خشونت‌آمیز است. در این صحنه‌ها، عمل مادی یا اقدامی از موجود زنده هم سر می‌زند که منظور از آن آزار روحی - روانی به خود و انتقال آن به مخاطبان است. فیلم‌های ترسناک هیجانی و ماجراجویانه، از این دسته قلمداد می‌شوند. در بیشتر این فیلم‌ها، بی‌خویشتن شدگی مخاطبان در اثر مشاهده پدیدار می‌شود. مثلاً در یک اکشن، در پلان اول تیراندازی و در پلان‌های بعد هل دادن و ایجاد مزاحمت، تهدید با وسایل فلزی تیز مانند چاقو و خنجر، مشت زدن، پرت کردن از مکان بلند، تهدید لفظی، انفجار و استفاده از ابزارهای مانند دام و تله انداختن دیگران مشاهده می‌شود. بنابراین طبیعی است که بی‌خویشتن شدگی مخاطبان را شاهد باشیم.»^۱

۲. اشاعه فساد و برهنگی

امروزه در عصر ارتباطات، جنگ‌ها از جنگ رسانه‌ای آغاز می‌شوند و با جنگ رسانه‌ای ادامه می‌یابند. پیروزی و شکست کشورها در قالب سیاست‌های رسانه‌ای رقم می‌خورد و این رسانه‌ها هستند که پیروزی می‌آفرینند، مغلوب می‌سازند و افکار عمومی را به هر سو که می‌خواهند هدایت می‌کنند.^۲ سلطه غرب بر رسانه‌ها و شبکه‌های ماهواره‌ای، موجب گسترش فساد و افزایش اقدامات غیرقانونی و خلاف اخلاق در ورای مرزها شده، گسترش انتشار صحنه‌های ضد ارزشی با پخش فیلم‌های مستهجن و غیراخلاقی و آگهی‌های ناشایست با ابزارهایی جذاب چون سینما و ماهواره نوعی تهاجم فرهنگ

۱. حمیدرضا اکبری، آسیب‌شناسی اجتماعی، ص ۱۶۴.

۲. محمد محمدخانی ملکوه، بررسی محتوای برنامه‌های شبکه تلویزیونی ماهواره‌ای بی‌بی‌سی

هالیوودی به شمار می‌آید که در اثر جهانی‌سازی تقویت خواهد شد.^۱ شبکه‌های ماهواره‌ای در قالب میان برنامه‌ها و آگهی‌ها، مظاهر ضد اخلاقی را تبلیغ می‌کنند و این رسانه، همچون دیگر ابزار پیشرفت می‌تواند به آرمان‌های تعالی بخش انسان‌ها و جوامع، خدمت یا خیانت کند. در حال حاضر، بیشترین خیانت ماهواره در ایجاد و رواج فساد و فحشا در میان جوانان است.^۲ مقام معظم رهبری - مدظله‌العالی - در سخنانی می‌فرماید:

«یکی از راه‌های تهاجم فرهنگی این بود که سعی کنند جوان‌های مؤمن را از پای بندهای متعصبانه به ایمان - همان چیزی که یک فرهنگ را نگه می‌دارد - منصرف کنند؛ مانند همان کاری که در قرن‌های گذشته در اندلس (اسپانیای فعلی) کردند. جوان‌ها را ریختند در عالم فساد، شهوت‌رانی و می‌گساری. این کارها در حال حاضر دارد انجام می‌گیرد».^۳

همچنین در جای دیگر می‌فرماید: «دشمن از راه اشاعه فرهنگ غلط، فساد و فحشا سعی می‌کند جوان‌های ما را از دست ما بگیرد. کاری که از لحاظ فرهنگی دشمن می‌کند نه تنها یک تهاجم فرهنگی، بلکه باید گفت یک شبیخون فرهنگی، یک غارت فرهنگی و یک قتل عام فرهنگی است. امروز دشمن دارد این کار را با ما می‌کند».^۴

به نمایش گذاشتن تصاویر مستهجن، ذهن مخاطبان را دچار اختلال کرده و اعمال آنان را بدون آن که خود بخواهند تحت تأثیر قرار می‌دهد. نتایج تحقیقات نشان داده، تصاویر مستهجن اثرات منفی هرزگرایانه‌ای بر مخاطبان به جای می‌گذارد و قدرت اندیشه را از آنان گرفته، احساسات و هیجانات کاذبی را

۱. پاستر، مارک، عصر دوم رسانه‌ها، ص ۱۲۶.

۲. محمد سقازاده، و حمزه کریم خانی، هجوم خاموش (آسیب‌شناسی نسل جوان)، ص ۴۲.

۳. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۷۱/۵/۲۲

۴. سخنان مقام معظم رهبری در دیدار با فرماندهان نیروی مقاومت بسیج، ۱۳۷۱/۴/۲۳.

جانشین می‌سازد که در نوع خود آسیب فراوانی به همراه دارد.^۱ بدین منظور با استفاده از ابزار و شیوه‌های گوناگون، به‌ویژه به ظاهر جذاب ماهواره‌ای، فرهنگ بومی را تضعیف و فرهنگ خویش را ترویج می‌کنند. بدین ترتیب، مردم کشورهای مورد تهاجم از فرهنگ خویش فاصله گرفته، با آن بیگانه شده و به فرهنگ بیگانه و استعماری روی می‌آورند.^۲

می‌توان ادعا کرد که چنین برنامه‌هایی در مواقع بسیار، زمینه‌ساز مفاسد اخلاقی و اجتماعی بوده، بسیار مضر و خطرناک هستند.

یک آسیب‌شناس اجتماعی درباره آثار ماهواره بر جوانان می‌گوید:

«با وجود این‌که برنامه‌های ماهواره‌ای محتوای علمی و آموزنده نیز دارند، امروزه بیشتر تمایل به دیدن برنامه‌هایی دارند که آن‌ها را در برنامه‌های داخل کشور نمی‌یابند که زمینه‌ی انحراف و سقوط اخلاقی در این برنامه‌ها زیاد است. تصاویر مبتذل و مستهجن ماهواره در قالب‌های مختلف و با راهکارهای متفاوت به مخاطبان القا می‌شود.»^۳ نمایش می‌تواند در قالب برنامه ورزشی، نمایشی، فرهنگی، فیلم‌ها و ... باشد. به طور مثال در برنامه‌های ورزشی، بیش از ورزش، تکیه بر جنبه‌های نمایشی است، در میان برنامه‌های ورزشی به ترویج الگوهای لباس، وسایل ورزشی و رقص و آواز می‌پردازند. زنان ورزشکار به طور برهنه در صحنه آشکار می‌شوند یا در فیلم‌ها، برهنگی زنان و شهوت‌گرایی مردان محور قرار داده شده، روابط زن و شوهر به لذت جنسی خلاصه می‌شود، نیز به ترویج

۱. حمیدرضا اکبری، آسیب‌شناسی اجتماعی، ص ۱۶۶.

۲. محمد سقازاده، و حمزه کریم خانی، هجوم خاموش (آسیب‌شناسی نسل جوان)، ص ۳۷ و ۳۸.

۳. الهام صابری، دجال مدرن: نقش رسانه‌های جمعی در به انحراف‌کشاندن جوانان، ص ۸؛ محمد سقازاده، و حمزه کریم خانی، هجوم خاموش (آسیب‌شناسی نسل جوان)، ص ۴۰.

فحشا و منکرات و زشت ترین نوع آن در قالب داستان های جذاب و با کمک توجیه هایی روان شناسانه پرداخته می شود.^۱

۳. ترویج فرهنگ و سبک زندگی غربی

رسانه های دنیای امروز نقش بسزایی در پیشبرد برنامه های مختلف دولت ها دارند و استفاده بهینه و به هنگام از توان آن ها می تواند میزان کارایی دولتمردان را در اجرای سیاست هایشان افزایش دهد. در اغلب رسانه های غربی تلاش معناداری برای جهت دهی هدفمند به برنامه ها صورت می گیرد. در واقع رسانه ها می کوشند با استفاده از ابزار و تکنیک های پرهیز از بیان واقعیت، افکار عمومی را به گونه ای شکل دهند که تأثیر مورد نظر را بر ذهن مخاطب بر جای بگذارد.^۲

باید توجه داشت که وقتی سخن از ماهواره به میان می آید، ابتدا مسائل ضدفرهنگی آن جلب توجه می نماید. بیشتر شبکه های فارسی زبان ماهواره ای، در یک تقسیم بندی به شبکه های سیاسی و غیرسیاسی تقسیم می شوند. براساس تحقیقات به عمل آمده تمامی این شبکه ها، با وجود هدف ها و سلیقه های گوناگون، در هجوم به مبانی دینی به طور جدی اشتراک دارند و هر کدام با مأموریتی خاص به مقابله با اسلام برخاسته اند. هجوم اگرچه آرام و خاموش آغاز شده، اکنون شکل وسیع و جدی تر یافته، بسیار حساب شده، اصول و پایه های اعتقادی مردم را هدف قرار داده و با دقت ماهرانه ای تمام گروه های مختلف جامعه را دربرگرفته است.^۳

از جمله تلاش های شبکه های ماهواره ای ایجاد الگوهای غربی جایگزین

۱. صابری، دجال مدرن: نقش رسانه های جمعی در به انحراف کشاندن جوانان، ص ۱۱۵.

۲. محمد محمدخانی ملکوه، بررسی محتوای برنامه های شبکه تلویزیونی ماهواره ای بی بی سی فارسی، ص ۱۲۴.

۳. محمد سقازاده، و حمزه کریم خانی، هجوم خاموش (آسیب شناسی نسل جوان)، ص ۳۶.

به جای الگوهای ایرانی و اسلامی و ارائه الگوهای شرقی نزدیک به غرب جهت هموارسازی فرهنگ‌پذیری در جامعه ایران می‌باشند. این شبکه‌ها با نشان دادن فیلم‌ها و سریال‌هایی از کشورهایی که از جهاتی شباهت‌های فراوانی با فرهنگ کشور ایران دارند اما در مسیر حرکت به غربی شدن هستند، نیز با نمونه جلوه دادن این فرهنگ‌ها در افراد جهت پذیرفتن الگوی فرهنگی جدید، مخاطب را به این سمت متمایل می‌سازند.

نشان دادن جلوه خرافی از دین یکی از نمودهای این شیوه، جهت تغییر الگوی فرهنگی جامعه می‌باشد. در این الگو افراد ضمن حفظ وابستگی‌های دینی و اعتقادی، از دین و فرهنگ اصیل فاصله گرفته و از آن بیگانه می‌شوند. علاوه بر این، یکی دیگر از آسیب‌های شبکه‌های ماهواره‌ای و عموماً رسانه‌های غربی، ارائه الگوهایی است که در واقع پوشالی و خالی هستند. «طبق آمار، ۷۳ درصد از جوانان مراکز استان‌ها به راحتی به ماهواره دسترسی دارند. جوانان تهرانی در استفاده از ماهواره رتبه نخست را دارند و پس از آن جوانان شهرها و روستاهای چهارمحال بختیاری و آذربایجان، رتبه‌های بعدی را کسب کرده‌اند. خوزستان، سیستان و بلوچستان، یزد، خراسان و اردبیل در رتبه‌های بعدی کاربران ماهواره قرار می‌گیرند».^۱ از این رو «برخی کارشناسان معتقدند امروزه جوانان، وسایل ارتباط جمعی ساده؛ همانند تلویزیون و ویدئو را جوابگوی نیازهای خود نمی‌دانند؛ به همین علت همیشه به دنبال راهی هستند که با وسایل مختلف، با دنیای بیرون از خود در ارتباط باشند. برنامه‌های ماهواره‌ای زمینه‌ساز مفاسد اخلاقی و اجتماعی است و بیشتر از آن که برای نسل امروز و به طور کلی مردم، مفید باشد، خطرناک و مضر است».^۲

۱. همان، ص ۳۹.

۲. همان، ص ۴۰.

پیامبر گرامی اسلام می‌فرماید: چه خواهید کرد موقعی که زنان شما دچار فساد اخلاق شوند و جوانان شما به گناه آلوده گردند و از امر به معروف و نهی از منکر خودداری کنند؟! عرض شد: یا رسول الله، آیا چنین وضعی برای مسلمانان پیش می‌آید؟! فرمود: بلی و بدتر از آن. چه زیبا فرمودند که «كَيْفَ بِكُمْ إِذَا رَأَيْتُمُ الْمُنْكَرَ مَعْرُوفًا؟» شما را چه می‌شود آن گاه که ناپسند را پسندیده می‌شمارید و بد را خوب می‌بینید؟! چه خواهید کرد وقتی در نظر شما نیکی‌ها گناه و منکر شناخته شود و منکرات و گناهان را نیک و پسندیده بدانید؟

ماهواره با بزرگ جلوه دادن زندگی خصوصی بازیگران یا فوتبالیست‌ها و متمایل کردن افراد به زندگی خصوصی و احیاناً پر از فساد این افراد با پخش مداوم اطلاعات و اخبار از آن‌ها، زمینه‌الگوگیری افراد جوان و کم اطلاع از زندگی این افراد را فراهم می‌آورد. ترویج چنین الگوهایی باعث می‌شود به نمونه‌هایی از جوانان و نوجوانانی در جامعه خویش برخوردیم که با گرایش به چنین الگوهای غلطی خود را عاشق، واله یا دیوانه یک هنرمند، خواننده یا فوتبالیستی خاص می‌دانند و همواره سعی می‌کنند در زندگی اجتماعی خود این افراد را سرمشق قرار دهند.

۴. گسترش ناهنجاری‌ها

بدون شک ارائه‌ی تصویرهای مستهجن و مبتذل و خلاف عفت عمومی از طریق ماهواره و نمایش آن‌ها، یکی از عوامل گسترش بی‌بندوباری و به فساد کشاندن جوانان است. دشمن که همواره اشاعه دینی و اعتقاد به خداوند و معنویات را مانع

۱. « قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: كَيْفَ بِكُمْ إِذَا فَسَدَتْ نِسَاؤُكُمْ وَ فَسَقَ شَبَابُكُمْ وَ لَمْ تَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ لَمْ تَنْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ؟ فَقِيلَ لَهُ: وَ يَكُونُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ نَعَمْ وَ شَرٌّ مِنْ ذَلِكَ، كَيْفَ بِكُمْ إِذَا أَمَرْتُمْ بِالْمُنْكَرِ وَ نَهَيْتُمْ عَنِ الْمَعْرُوفِ؟ فَقِيلَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ يَكُونُ ذَلِكَ؟ قَالَ نَعَمْ وَ شَرٌّ مِنْ ذَلِكَ، كَيْفَ بِكُمْ إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَعْرُوفَ مُنْكَرًا وَ الْمُنْكَرَ مَعْرُوفًا»، حرّانی، تحف العقول، ص ۹۹.

اصلی هدف‌های خود می‌بیند، برای کم‌رنگ کردن این اعتقادات، با ایجاد خلل در اعتقادات قشر جوان، در به انحراف کشاندن و بی‌هویت کردن آنان می‌کوشد.^۱ با به نمایش گذاشتن برنامه‌های خشونت‌بار و پرجرم، همچون ترویج استفاده از مشروبات الکلی و موسیقی‌های منحط و رفتار آنان پس از مصرف، سبک و الگوی زندگی حرفه‌ای در دنیای مدرن را اشاعه و تبلیغ می‌کند.

«واقعیت این است که (برهنگی)»، «ابتذال»، «روابط جنسی نامشروع»، و بسیاری از مسائل دیگر که به عنوان بخشی از فرهنگ غرب از طریق ماهواره ترویج می‌شود، هیچ‌گاه در تمدن اصیل اسلامی ایران جایگاهی نداشته است. یقیناً ترویج آنچه در غرب ارزش نامیده می‌شود، به نابودی تدریجی ارزش‌های معنوی می‌انجامد؛ ارزش‌هایی نظیر ایثار، وفاداری، عشق، فداکاری، شهامت و ... که با گوشت و پوست فرد ایرانی عجین است. سادگی و خامی است اگر تصور شود در کنار سوغات فرهنگ غرب، که بی‌بند و باری است، قادر به پیشگیری از مسخ ارزش‌های والای جامعه خواهیم بود».^۲

۵. تزلزل جایگاه زنان

در برنامه‌های ماهواره، عمدتاً زنان بدون در نظر گرفتن مقام و جایگاه واقعی، با توانایی‌های ذهنی و فکری‌شان نشان داده نمی‌شوند و از آنان و زیبایی‌های ظاهرشان صرفاً در اموری همچون رقص و سایر برنامه‌هایی که جهت جلب مخاطب تهیه می‌شود، مورد استفاده قرار می‌گیرند که صدمات جبران‌ناپذیری بر این قشر وارد آورده و به دلیل سیستمی بودن کانون خانواده، نسل آینده را با بحران روبه‌رو خواهد کرد.^۳

۱. محمد سقازاده، و حمزه کریم خانی، هجوم خاموش (آسیب‌شناسی نسل جوان)، ص ۴۱.

۲. محمدرضا دهشیری، جهانی شدن و هویت ملی، فصلنامه مطالعات ملی، ص ۲۳.

۳. حمیدرضا اکبری، آسیب‌شناسی اجتماعی، ص ۱۶۵-۱۶۴.

۶. ایجاد روحیه تنوع طلبی جنسی

موضوع اصلی اکثر برنامه‌های ماهواره، روابط خانوادگی و زناشویی است. در این سریال‌ها مخاطب به وفور با مردان و زنانی روبرو می‌شود که با چند جنس مخالف به طور همزمان رابطه دارند. نقطه عطف سریال‌ها جایی است که زن یا مرد به خیانت همسر خود پی می‌برد، و برای انتقام گرفتن، رابطه جدیدی را با فرد دیگری برقرار می‌کند. با تماشای چنین برنامه‌هایی مخاطب به بازنمایی مفاهیم بنیادینی دست می‌یابد که در آن با تفاوت‌ها سروکار دارد، موضوعی که با احساسات، نگرش‌ها، عواطف و اضطراب در بیننده همراه است، و چیزی در سطوح عمیق‌تر که "عرف عام" نامیده می‌شود.^۱ به نحوی که وقتی یک مرد و زن دائم با انواع و اقسام مردها و زن‌ها و روابط میان آن‌ها آشنا شده و این سبک از زندگی را مدام نگاه می‌کنند، بدون این که بخواهند و انتخاب کنند، دچار روحیه تنوع طلبی در امور جنسی شده و به خود اجازه می‌دهند که انواع و اقسام روابط را در زندگی تجربه کنند. اگرچه امروزه بسیاری از طلاق‌ها ریشه در نارضایتی جنسی یکی از دو طرف یا هر دو طرف دارد، اما دلیل نارضایتی تنها در عدم آشنایی دو طرف با روابط زناشویی نیست؛ اگر چه این هم می‌تواند یکی از دلایل باشد؛ اما یکی از دلایل اصلی این آسیب اجتماعی در جامعه ایران امروز آن است که هر دو طرف یا یکی از آن‌ها آنقدر صحنه‌های متعدد و متنوع را تماشا می‌کنند که دیگر حس خویشتن‌داری در مسائل جنسی را از دست می‌دهند و آرامش خود را تنها در تنوع و تعدد می‌بینند. در یک کلام، دستمایه‌ی اصلی اغلب شبکه‌های ماهواره‌ای، خشونت و سکس است و به مخاطب القا می‌شود که همسر قانونی از لحاظ روانی یک مزاحم به شمار می‌رود. این امر

۱. معصومه محمدی سیف، شبکه‌های ماهواره‌ای و تغییر در کارکردهای خانواده، فصلنامه

تا آن جا پیش می‌رود که موجب خیانت زوجین به همدیگر و در نهایت فروپاشی خانواده می‌گردد.

۷. تزلزل بنیان خانواده

الگوهای مختلف پرورش افراد همراه با ارزش‌ها و انتظارات متعارض باعث الگوپذیری متفاوت و گاه متضاد می‌گردد. افراد در مسیر زندگی اجتماعی خود ارزش‌هایی را به واسطه‌ی کارگزاران جامعه‌پذیری در خود نهادینه کرده‌اند که ممکن است به محض ورود یک کارگزار دیگر که دارای الگوها و ارزش‌های جدید است، الگوها به راحتی از بین رفته، گرایش به الگوها و ارزش‌های جدید پیدا شده، حالت نابهنجار در جامعه شکل بگیرد. چراکه در این اوضاع الگوهای قدیمی دیگر کاربرد نداشته و الگوهای جدید جایگزین می‌شود. به حدی که تغییرات در یکی، دیر یا زود، تغییرات در دیگری یا دیگران را به دنبال خواهد داشت. خواه جهت حرکت آن‌ها همگن، یعنی به یک سو باشد، یا در جهت عکس یکدیگر حرکت کنند. به این ترتیب که ارزش‌های خانوادگی با این که در برابر دگرگونی‌های اجتماعی - فرهنگی مقاومت می‌ورزند، از طریق ماهواره ناگزیر سست شده و به تدریج به نفع هنجارهای تازه ارائه شده کنار می‌روند. ارزش‌های جدید مانند ارضای لذت‌جویانه خواهش‌های جنسی وارد خانواده شده و در تعارض با ارزش‌های کهن، بی‌سازمانی خانواده را به دنبال دارد.^۱ اعضای خانواده، خویش را به رسانه‌ای می‌سپارند تا از آن فرهنگ بیاموزند، اما غافل از این‌که در درازمدت، نه تنها فرهنگ تازه‌ای [موافق با فرهنگ جامعه خویش] از آن نیاموختند، چه بسا که ارزش‌ها و هنجارهای جدیدی را در خویش نهادینه می‌کنند که مغایر با فرهنگ و ارزش‌های اسلامی

جامعه خویش بوده، نه تنها فرهنگی به آن‌ها نیاموخته، بلکه دیری نمی‌پاید که تأثیر ویرانگر آن بر ذهن و روان خویش را حس خواهند کرد.

راهکارها و پیشنهادات

به منظور پیشگیری از گسترش ماهواره‌ها و جلوگیری از پیامدهای ویرانگر آن؛ راهکارهای اجتماعی زیر قابل ارائه می‌باشد که برخی از آن‌ها باید از سوی مسئولان به اجرا درآید و برخی دیگر از سوی خانواده‌ها رعایت گردد:

الف) برنامه‌سازی می‌بایست بر اساس نیاز مخاطب جامعه باشد. در رسانه‌های معتبر دنیا قضاوت پیام بر عهده مخاطب است، در حالی که در رسانه ملی پیام به شدت سانسور شده است. با رفع این مسأله در حد معقول مخاطبان افزایش پیدا خواهند کرد.

ب) بایستی مجوز فعالیت شبکه‌های خصوصی برای ایجاد رقابت و افزایش مخاطب صادر شود. رقابت در عرصه رسانه باعث کشش و گرایش مخاطب به رسانه می‌شود. چنانچه صدا و سیما فرهنگ رسانه‌های برون مرزی همچون ماهواره را مغایر با اصول جامعه می‌داند، باید به تولید فرهنگ در برنامه‌های خود بپردازد. طبیعتاً زمانی که تولید وجود ندارد، تهاجم فرهنگی رسانه‌ها روز به روز افزایش پیدا خواهد کرد. بنابراین عواملی همچون محیط بسته، رقابتی نبودن، عمل نکردن بر اساس نیاز مخاطب، دروازه بانی یک طرفه پیام، آزاد نگذاشتن ذهن مخاطب در انتخاب و قطره چکانی اطلاعات به مخاطب، باعث روی آوردن مخاطبان به سوی رسانه‌ها و شبکه‌های ماهواره‌ای و عدم استقبال از شبکه‌های داخلی می‌شود.

پ) ایجاد هماهنگی بین مسئولان سازمان‌ها و نهادهای مرتبط درخصوص برخورد با استفاده‌کنندگان از تجهیزات ماهواره. بدیهی است در مقابل هجوم فرهنگی باید مقابله فرهنگی صورت گیرد. برنامه‌سازان فرهنگی و هنری و

سازمان‌هایی مانند صدا و سیما، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان‌های تبلیغات اسلامی، نظام آموزش و پرورش، نظام آموزش عالی و دیگر ارگان‌های دولتی باید در بخش غنی‌سازی و سالم‌سازی فرهنگ سرمایه‌گذاری کنند. در مقابل تهاجم فرهنگی باید فعالیت، برنامه‌سازی، تفریحات سالم و امکانات کافی ایجاد شود. چرا که منع و مقابله، تنها راه مقابله نیست.

ت) همسویی و هم‌اندیشی با سایر نهادها و مؤسسات و ارگان‌های ذیربط، در خصوص تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرای قانون یکپارچه در ارتباط با ماهواره.

ث) تقویت گلوگاه‌ها و گمرک در جهت جلوگیری از ورود و عرضه تجهیزات ماهواره در سطح جامعه.

ج) همسویی و همفکری بین نظریات مراجع دینی و کارشناسان مسائل اجتماعی در خصوص استفاده و یا عدم استفاده از ماهواره از نظر شرعی و عرفی.

چ) اطلاع‌رسانی و آگاه‌سازی عموم مردم و به ویژه والدین و جوانان از آسیب‌های ناشی از ماهواره و آشنا کردن خانواده‌ها از خطراتی که برنامه‌های مبتذل ماهواره، انحراف اخلاقی و فکری خانواده‌ها را تهدید کنند. ساختن برنامه‌هایی در قالب فیلم و سریال و پخش مصاحبه خانواده‌های متزلزل که بیانگر الگوپذیری آنان از ماهواره بوده است.

ح) پرکردن اوقات فراغت خانواده‌ها و به ویژه جوانان با پخش سریال‌ها و نمایش‌های خانوادگی و فیلم‌های سینمایی جدید از طریق رسانه‌های ملی و کاهش حجم خلأ برنامه‌های رسانه‌های داخلی جهت افزایش بار اجتماعی و فرهنگی نسل نو و نیز تغییر ذائقه آنان از فیلم‌های سطحی و بی‌محتوا به مفاهیم

و برنامه‌های جدی‌تر و ارزشی.

خ) آموزش همسرداری و تربیت اسلامی کودک با استفاده از متخصصان مجرب در برنامه‌های سیما در ساعات پر مخاطب و ساخت سریال‌هایی با همین مضمون به لحاظ کاهش اختلافات در خانواده‌ها و برخورداری کودکان از تربیت اولیه صحیح و بی‌ثمر کردن تبلیغات فمینیستی در کشور و کاهش مردسالاری در خانواده‌ها.

ارائه راهکارها و پیشنهاداتی به خانواده

الف) آگاه‌سازی فرزندان از طریق والدین نسبت به اهداف و مقاصد دشمنان انقلاب اسلامی از توسعه روزافزون شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی زبان.

ب) برقراری رابطه‌ی عاطفی مناسب اعضای خانواده با یکدیگر، تقویت نگرش معنوی درون خود و هماهنگ‌سازی گفتار و رفتار می‌تواند در دستیابی فرزندان به سلامت رفتار و سعادت آنان اثرگذار باشد.

پ) توجه به برنامه‌های هنری و مورد علاقه فرزندان در خانواده می‌تواند تا حد بسیاری آنان را از تماشای برنامه‌های نامناسب ماهواره دور کند؛ بهتر است در این خصوص والدین فکری اساسی داشته و برنامه‌ریزی درستی برای تفریحات جوانان خویش در خانواده براساس سلیقه‌های شخصی طرح‌ریزی کنند؛ چراکه اگر در این مورد علایق جوانان مدنظر قرار گیرد، تمایل کمتری نسبت به استفاده از برنامه‌های ماهواره‌ای خواهند داشت.

بدون تردید همه حساسیت‌هایی که دشمنان اسلام و انقلاب در حجه‌های فرهنگی خویش علیه کشور ایران دارند، هدفی جز انحراف اعتقادی و اخلاقی خانواده‌ها که سرمایه‌های عظیم کشور به شمار می‌روند، ندارند، از این رو مبارزه با تهاجم فرهنگی در کشوری که بیش از بیست میلیون جوان دارد، یکی از وظایف و تکالیف مهم در عصر حاضر به شمار می‌رود.